

O preuredbi učilnega reda v ljudskih šolah.

Mnogo se govori po samem in v zborih, piše tudi v vlogah in v časnikih, kako bi se preuredil učilni red v naših ljudskih šolah, da bi dobil bolj narodno podlago, in da bi ljudstvu več koristil. Zdi se pa skoraj, da ti pomenki imajo premalo obširno obsego, da namerjajo bolj samo kranjsko deželo, za katero je okrožnica od 16. marca izbudila živo pretresanje. Če se sme še kdo vmes oglasiti, bi hotel jez izgovoriti sledeča voščila:

1. Pri obravnavi šolskega uka v slovenskih deželah naj bi ne hodila vsaka stran posebej, marveč naj bi se soedinile škofije ali konzistorii na Slovenskem, kot ljubljanska, lavantinska, krška, tržaška in goriška, kolikor mogoče na enak red. Doslej so mnoge šolske knjige drugačne za Štajarsko, drugačne za Kranjsko, in zopet drugačne za Primorsko.

2. V taki obravnavi šolskega uka naj bi se oziralo tudi na druge slovanske narode v avstrijskem cesarstvu, zlasti na Čeha; česke šole so, kar se tiče narodne podlage in koristnega podučevanja, posebno dobro osnovane; tudi kar se tiče zadeve družega, to je, nemškega jezika, so izvrsten izgled.

3. Kar se tiče sosebno šolskih bukev, bi utegnile ravno tudi učilne knjige družih narodov slovanskih biti v izgledalo, bodisi kar se jezika tiče, bodisi kar oblike in vrste obsežka; zlasti bi se česke šolske knjige ne smele prezirati, saj Čehi so med slovanskimi narodi se najdalje pomaknili v narodnem izobraženju in znanstvu; tudi njihova dotika z drugimi narodi, zlasti z Nemci, je mimo družih slovanskih narodov najbolj podobna dotikam slovenskega ljudstva.

4. Dobro bi bilo, ako bi učeni in umetni izrazi tudi v šolskih rečeh, na pr. v slovnici, v računstvu, v naravnih stvaréh, bili bolj enaki pri raznih slovanskih narodih; za politične in pravniške reči so se umetni izrazi pred nekaterimi leti na Dunaji sestavili za vse slovanske narode avstrijskega cesarstva, in kaj enacega bi bilo primerjeno tudi za šolske predmete.

5. Če se sme za vse šolske knjige več enakosti voščiti po vsi slovenski zemlji, naj bi kaj tacega tudi za katekizem ali krščanski nauk veljalo; v tem je sicer še drugo voščilo na mestu, namreč da bi knjige za posamezne šolske razrede bile po enakem načinu izdelane, iz manjšega na večje, iz krajšega na daljše, iz tesnejega poduka na bolj razširjenega se razvijale, kakor imamo izgled nad nekaterimi katekizmi nemških škofij, na pr. v Reznju ali Friburgu. Sicer se vé, da katekizem je reč, za katero je škofijstvom skrb lastna.

Na vrsto pridejo zdaj posameznih odbornikov nasveti, in sicer g. dr. Bleiweis svetuje: 1) Naj izdâ Matica slovenska po izgledu družih Matic za leto 1867 koledar z letopisom gledé na črko c) §. 6. in črko a) §. 2., in ga izdaja vsako leto; 2) sestava koledarskega dela pa se proti primernemu honoraru izroči g. dekanu Hicingerju s tem pristavkom, da se izpusté nekatere manj praktične pritikline, ki jih je imel koledar od 1865. leta; 3) Letopis vsled črke c) §. 6. oskrbi tajništvo, ostale sestavke vsled črke a) §. 2. oskrbijo odborniki brez honorara. — O prvem predlogu meni g. B. Raić, ali bi se ne mogla Matica združiti z družbo sv. Mohora tako, da bi skupaj dajale obe družbi koledar in sporočilo o svojem delovanju? Ker je za prihodnje leto že prepozno, razloči odbor, da se Matičino predsedništvo spusti v dogovor z vodništvom družbe sv. Mohora o tem; sicer pa, da se za leto 1867 dá na svetlo koledar s sporočilom vred še pred občnim zborom, in da se po gosp. dr. Costovem svetu imenuje koledar in letopis slovenske Matice. Ravno tako se sprejemata nasledna dva dr. Bleiweisova predloga, samo s tem pristavkom, da podučne

sestavke oskrbijo odborniki ali drugi slovenski pisatelji, in ker se nekteri pričujoči gospodje v to koj ponudijo, se izroči njihovo vredovanje gospod dr. Bleiweisu, predsedništvu pa, da poravná z gosp. dekanom Hicingerjem zastran plače za prejšnji in prihodnji koledar ter da s tajništvom poskrbi, kdo in po čim bode prodajal Matičin koledar in letopis.

Gosp. Lésar nasvetuje, da Matica v zvezo stopi z vsemi slovanskimi slovstvenimi društvi (na pr. z družbo sv. Mohora, ilirsko Matico, z antropološkim društvom v Moskvi in s cesarsko akademijo nauk v St. Petersburgu, z Matico česko, Besedo umetniško in s Pravniškim društvom (spolek pravnički) v Pragi, s kterimi še ni v zvezi.“ (V zvezi je že z Matico dalmatinsko v Zadru, gališko-rusko v Lvovu, slovaško v sv. Martinu in s srbsko v Novem Sadu). Nasvêt se sprejame in po besedi dr. Tomanovi sklene, da se hvala izreče vzlasti Matici ilirski, najbližnji sestri, ki nam je poslala skoraj vse svoje doslej izdane knjige.

Gosp. Cigale popraša v posebnem dopisu, ali bi sprejela Matica Izbornik ali kratko propedeutiko, ako jo posloveni, in odbor izreče, da bi s tem gotovo vstregel Slovincem, da ima na porabo dr. Bleiweis v rokopisu kratek znanstven slovník o tej vedi, ki ga je bil sestavil ranjki gosp. prof. pastirstva, kanonik J. Poklukar, da bi vendar bilo dobro, da imenuje izvirnika, po kterem se misli ravnati in da se ozira pri tem spisovanju na druge Slovence (p. Hanuša itd.) Gosp. Marn naznani odboru, da je slovenska Matica po smrti ranjcega pisatelja Poženčana M. Ravnikarja dobila nekaj njegovih rokopisov, in med njimi sta dva, ki bi bila vredna, da ji Matica spravi na svetlo in svojo hvaležnost ranjkemu skaže, da mu postavi ta spominek. Prvi rokopis je skoraj dovršen; naslov mu je „Stari sled Slovencev“, imenovati pa bi se smel: Starožitnosti slovenske. Res, da je marsiktera pleva vmes, pa je tudi mnogo zlatih zrn, ter porabil je pisatelj že tudi novejšje virnike (Šafarika, Hanuša itd.), in ako se sklenejo s tem spisom nekteri manjši, bi knjiga imela to-le razdelitev: 1. Sled Slovencev med nekdanjimi ljudstvi, in 2. Sled Slovencev po zemljopisu: a) nekdanje zlasti male Azije, b) nekdanje ali stare Evrope. Dostavek: a) Bogoslovje nekdanjih Slovencev, b) Letopisni pregled slovenske povestnice in c) Imenik zemljopisnih, povestniških in bogoslovskih imen. — Drugi rokopis je prestava podučne povesti „Popotovanje v Špicbergen“ ali „Utopljeni“ popolnoma dovršen. — Prvi spis naj bi pregledali gg. Raić, Trstenjak in dr. Vojska; družega pa, za ktere se izvolijo gg. dr. Vončina, Vavru in Svetec, ako presodijo, naj Matica morebiti daruje Mohorjevi družbi, da ga dá na svetlobo. Ako pregledovavci pospešijo svoje delo, bode že o šolskih praznikih dala Matica lahko v natis knjige za leto 1866, in s koncem tekočega leta prihitela, kar se jej je bilo doslej neljubo zapoznalo. Seja pritrdi, in g. dr. Vojska pristavi, da so morebiti še sèm ter tje po deželi važni rokopisi po ranjcih pisateljih, kteri naj bi se blagovoljno v pospeh slovenskega slovstva Matici poslali.

Po končani razpravi izreče dr. Bleiweis željo, da naj se prihodnji občni zbor obhaja spet z duhovno slovesnostjo zjutraj v cerkvi, zvečer pa s primerno besedo v čitavnici, ktera naj se naprosi v ta namen.

Avstrijska armada.

Vojska je pred durmi in vsak hip se utegne slišati, da se že kri prelija na severu in jugu našega cesarstva, čegar lastnino hudo žalita dva sovražnika.

Navada je, da se avstrijska armada imenuje nemška armada, in potem misli zlasti vnanji nevedni svet, da nemška kri teče za brambo Avstrije. Ob pravem času je tedaj česki časnik „Hlas“ po uradnem naznanilu naštel množino vojakov po narodih, ki se bojujejo v avstrijski armadi, tako-le:

Čehov, Moravanov in Slovakov	je 116.000	mož,
Srbov in Hrvatov		57.000 „
Rusinov		54.000 „
Poljakov		42.000 „
Slovencev		20.000 „
Samih Slovanov	tedaj	290.000
Nemcev		150.000
Magjarov		70.500
Romanov		47.500
Italijanov		33.000
Judov		9.850
Ciganov		2.950
Jermencev		845

Med 604.895 vojaki (sedaj jih je več) je tedaj le 150.200 Nemcev, 454.645 jih je, ki niso nemškega rodú, po takem je teh štirikrat več.

Dopisi.

Iz Kragujevaca v Srbii 1. maja. (Kon.) Po Srbii negotovega kruha iskati nikakor in nikomur ne svetujem, štipendij tukaj niza tujce in učiteljev se ne manjka. Kdor hoče pa profesor na belgradski veliki šoli ali v kaki srbski gimnazii biti, naj se obrne do gospodina ministra prosvete in nauka Kosta Cukič-a.

Na negotovost ne mislite in nikar ne hodite v Srbijo. Grozno težko je tukaj kruha si iskati, in še mnogo težje je, ga dobiti. Videl sem taci žalostnih slučajev tukaj že precej, ne samo na naših severnih Poljaki, ampak tudi na lahkomiselnih družih narodih. Gorjé mu, kdor v Srbijo priletí, mislé, da tukaj njega in njegove učenosti komaj čakajo. Nič mu ne pomore pamet in učenost, ki je zabeljena s tujim maslom! S peresom si kruha služiti ne more, ako ima tudi še tako dobro praktiko in izurjeni „kanclejštil“; ker tukaj je domačih pisarjev, učiteljev, juristov in advokatov že preveč, in tukaj nemška kultura celó nič ne veljá. Ako ni dobro s srbsko mastjó zabeljena in začinjena, ne nasisi nobenega trebuha, to je, kdor srbski govoriti in pisati ne zna, si ne more tukaj s peresom kruha služiti. In kaj počne potem tak lahkomisleč tukaj? Delati ne zná in ga je tudi dela sram. Na tujem mora iz tujcev si znanke stvoriti in iz njih prijatelje, da životari! Zato bi mi prav žal bilo, da bi kak Slovenec na ta način v Srbijo pridiral. Tudi on bi moral iti iz tujcev znanke in prijatelje umetno delati, ali pa odlašiti domú. Istina, da Slovenec bi se kmalu srbski naučil; al tukaj je te stranke učenih ljudi dovolj, kakor sem rekel ravno pred, in domač Srbin, se ve da po pravici ima povsod prvenstvo in pred vsakim Slovanom iz tujih dežel.

Jaz mislim, da je mnogo pametneje na jugoslovanske še zeló prazne in rodovitne dežele obračati in ondi naseljevati se, kakor pa v daljno Ameriko in v druge čezmorne dežele misliti. Dokler je častiti gosp. Pirc misijonar v Ameriki, je že še, ker on je desna roka in varh kranjskim naselnikom v severni Ameriki; kaj pa počno reveži ondi, kadar častitljivi starček oči zatisne?

Lepe jugoslovanske dežele se bojo in se morajo kmalu divjega turškega jarma osloboditi, in potlej bo v teh prekrasnih, rodovitnih deželah pravi raj naše zemlje. Toraj, kdor misli na preselitev, preseli naj se

le-sem ali nikamor! Ako marljivi krotki Bulgarin v Srbii dobro živi, ne vem, zakaj pridni in pohlevni Slovenec ne bi živel? Saj vas poznam, da ste kakor Bulgarin delavnih rok, da vam para ni! Delate in trudite se pozimi in poleti, brbate po zemlji ponoči in podnevi, pa komaj si pridelate košček črnega kruhka in kapljico kislega vinca. Vse, kar je boljšega, si privoščiti ne smete, nego morate poprodati, da plačate velike davke in druge potrebščine. Res, da vas Bulgarin v umetnem vrtnarstvu in sploh v umetnem zemljedelstvu, v treznosti in varčnosti jako preseže, kakor vi njega prekosite v lepi nošnji in lišpu, kar pa vas mnogo denarja stane. Ako pridete sèm, bote morali z domačimi pridelki opravljati se, delavnike in praznike; kajti tukaj je evropsko blago iz fabrik strašno drago. In ako bi si sčasoma vaše žene in hčerke svoje glave in vratove s težkimi belimi rubli in rumenimi cekini pokrile, se vi, možje in očetje, ne smete huditi nad njimi! Pomislite, da se tukaj drage bele peče in lepi svilni robci ne dobijo! saj bote morali tudi vi brez dragih jerhastih hlač, brez dolgih čevljev, brez lepe kamižole in lepega klobuka v opankah in v samih gatah hoditi, na glavo si bote pa kako ovčjo kožo vrgli, tako tudi čez prsi, namesti lepega naprsnika (lajbiča) s svitlimi gumbi.

Neki gosp. dopisnik „iz Gorenskega“ vam je ruski Kavkaz priporočal. Res! da je ruska vlada poštena in najmočnejša vlada na svetu. Planine kavkaške imajo rodovitne doline in prekrasne, plodne ravnine, na obalah črnega, kakor tudi kaspiškega morja. Kavkaz ima še starodavne bogate hoste, po katerih se lepa vinska trta ovija, in sladko grozdje brez vsega obdelovanja rodi! Humboldt pravi, da tako sladkega grozdja nikjer na svetu jedel ni, kakor ga je v Astrahanu in v Kavkazu, kjer se grozdje po hostah obira, največ pa ga tiči pozobljejo. Vi bi tam kakor Rus in brinovke sladko grozdje po hostah obirali in si dobro vince iz njega delali, bi v lepi deželi res dobro pili in jedli, in kaj dobro živeli, in bili bi podanjiki najmočnejšega cara na svetu, pred katerim se vès svet plaši, in posebno turški sultan pred njim trese. In vendar vam pri vsem tem v lepi Kavkaz jaz nikakor ne bi svetoval iti, dokler so srbske zemlje ljudi prazne. Kar ima Kavkaz, to ima tudi Srbija v obilosti, in vse človeškemu življenju potrebno. Res, da v Srbii se mora vino z matiko pridelovati; pa zakaj bi se človek za dobro kapljo malo ne potil? Jaz dajem Srbii prvenstvo že zato, ker je ona blizo, Kavkaz je daleč. V Srbii je en narod, bračo Srbi, s kterimi bote prve dni govoriti mogli; nasproti v Kavkazu je zmes raznih narodnosti. Ondi vladajo slavepolni Rusi; al izvan njih so na Kavkazu še divji Črkesi, kterih plemstvo se je v sultanovo carstvo preselilo, sužni narod črkeški pa je domá ostal. Jaz nikakor ne bi želel, da bi vi med te divjake prišli. V Kavkazu živijo tudi Poljaki; izvan njih špekulativni Nemci, ki grejo po vsem svetu s trebihom za kruhom „Ubi bene, ibi patria!“ V Kavkazu so tudi Jermenci, večidel od trgovine in špekulacije živeč narod. In Bog vé, kake narodnosti so še vse izvan Tartarov, Perzov itd. v Kavkazu? Da brez Judov tam ni, se ve da. — Kavkaške planine in njih plodne doline in ravnine ležijo med strašno nemirnima in vetrovitima morjema.

Zdaj sem vam povedal vse, kar vem in znam. To naj vam bode zadosti, ker več storiti ne morem, kajti jaz ne morem po deželi iti, da bi vam zemljo izbiral, ker nimam časa in ne smem iz Kragujevaca brez dolžnosti zvanične. Tudi odpisavati mi je težko, in celó nemogoče vsakemu posebej. Zdaj storite kakor vam drago; ako idete v Kavkaz, srečna vam pot, in pozdra-